

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 392

Gospodarka regionalna w teorii i praktyce

Redaktorzy naukowi
Elżbieta Sobczak
Dariusz Głuszczyk
Marek Obrębalski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Agata Wiszniowska

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-510-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Franciszek Adamczuk: Szlak turystyczny Via Sacra w Euroregionie Nysa jako regionalny produkt turystyczny	9
Tomasz Bartłomowicz, Lucyna Wojcieszka: Metody wyborów dyskretnych w badaniach preferencji konsumentów usług hotelarskich powiatu jeleniogórskiego	17
Iwona Franczak: Specjalne strefy ekonomiczne jako czynnik aktywizacji gospodarczej regionu	26
Dariusz Głuszczuk: Regionalny fundusz wspomagania transakcji finansujących innowacje – ujęcie koncepcyjne.....	36
Maria Kola-Bezka: Wybrane uwarunkowania klimatu przedsiębiorczości w regionach wschodniego pogranicza UE i Białorusi	44
Marian Maciejuk: Wykorzystanie funduszy unijnych w jednostkach samorządu terytorialnego w województwie dolnośląskim w latach 2007-2013.	53
Aneta Męcza: Europejskie ugrupowania współpracy terytorialnej w Polsce – wstępna ocena	62
Jan Polski: Spójność terytorialna jako podstawa polityki regionalnej	73
Jan Stachowicz, Sławomir Olko: Procesy wdrażania regionalnej strategii innowacji jako reifikacja sieci działań – przykład województwa śląskiego	81
Jadwiga Suchecka, Edyta Żmurkow-Poteralska: Innowacyjność a zmiany strukturalne rynku pracy w województwie łódzkim.....	90
Olimpia Stanaszek: Badanie jakości życia w Polsce.....	99
Edyta Szafranek: Zintegrowane inwestycje terytorialne jako narzędzie budowy potencjału obszarów funkcjonalnych. Przykład Kędzierzyńsko-Kozielskiego Subregionalnego Obszaru Funkcjonalnego	109
Marek Szajt: Przestrzenne zróżnicowanie w finansowaniu działalności B+R jako miara potencjału innowacyjnego	119
Kinga Szmigiel: Nowa koncepcja finansowania innowacji w przedsiębiorstwach w okresie programowania 2014-2020	129
Piotr Szwinta: Możliwości rozwoju transgranicznych klastrów turystycznych w Polsce	138
Grzegorz Tekieli: Niewykorzystany kapitał ludzki w podregionach województwa dolnośląskiego	147
Arkadiusz Wojtkiewicz: Efekty społeczne bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Jeleniej Górze oraz w powiecie jeleniogórskim.....	155
Jolanta Zawora: Regionalne zróżnicowanie sytuacji finansowej gmin w Polsce	164

Summaries

Franciszek Adamczuk: Via Sacra as a regional tourism product in the Neisse Euroregion	9
Tomasz Bartłomowicz, Lucyna Wojcieszka: Discrete choice methods in the research of preferences of hospitality services consumers in Jelenia Góra district	17
Iwona Franczak: Special economic zones as a factor for activating regional economies	26
Dariusz Głuszczyk: Regional support fund for the financing innovations transactions – conceptual approach	36
Maria Kola-Bezka: Selected determinants of entrepreneurship climate in the regions of eastern borderland of the eu and belarus	44
Marian Maciejuk: The use of European Union funds in local government units in Lower Silesia Voivodeship in the period 2007-2013	53
Aneta Mędzia: The european grouping of territorial cooperation in Poland – preliminary assessment	62
Jan Polski: Territorial cohesion as the basis for the regional policy	73
Jan Stachowicz, Sławomir Olko: Implementation of the regional innovation strategy as the network of activities – example of the Śląskie Voivodeship	81
Jadwiga Suchecka, Edyta Żmurkow-Poteralska: Innovation vs. structural changes in the labour market in the Lodzkie province	90
Olimpia Stanaszek: Study of quality of life in Poland	99
Edyta Szafranek: Integrated territorial investments as a tool of building the capability of functional areas on the example of Kędzierzyńsko-Kozielski Sub-regional Functional Areas	109
Marek Szajt: Spatial differentiation in funding of R&D activity as a measure of innovative potential	119
Kinga Szmigiel: A new concept of innovations financing in enterprises in the programming period 2014-2020	129
Piotr Szwinta: Tourism clusters development prospects in the border-adjacent areas of Poland	138
Grzegorz Tekieli: Unused human capital of Lower Silesia Voivodeship sub-regions	147
Arkadiusz Wojtkiewicz: Social effects of foreign direct investment in Jelenia Góra and the district of Jelenia Góra	155
Jolanta Zawora: Local differences in the financial situation of municipalities in Poland	164

Olimpia Stanaszek

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: olimpia.stanaszek@bogatynia.pl

BADANIE JAKOŚCI ŻYCIA W POLSCE

STUDY OF QUALITY OF LIFE IN POLAND

DOI: 10.15611/pn.2015.392.11

Streszczenie: W artykule podjęto problematykę teoretycznych podstaw jakości życia oraz badania wycinka rzeczywistości opisywanej przez to pojęcie w warunkach polskich. W pierwszej kolejności rozważone zostały zagadnienia terminologiczne, obciążone dużymi trudnościami związanymi ze zdefiniowaniem samego pojęcia jakości życia. Szczególnie istotny wpływ na sposób ujmowania jakości życia w nauce wywarły koncepcje A.K. Sena. Na gruncie polskiej nauki uwagę zwraca przede wszystkim dorobek takich badaczy, jak T. Borys, J. Czapiński czy T. Panek. Początki polskich badań jakości życia związane są z rozpoczęciem transformacji ustrojowej. Ich metodologia jest zbieżna z trendami teoretycznymi i metodologicznymi występującymi w nauce światowej. Trendy te charakteryzują się holistycznym podejściem do badanych zagadnień, tj. ujmują zarówno aspekty ekonomiczne (obiektywne), jak i społeczne i psychologiczne (subiektywne).

Słowa kluczowe: jakość, jakość życia, poziom życia, dobrobyt, dobrostan, satysfakcja życiowa.

Summary: The article discusses the issue of the theoretical basis of the quality of life and study aspects of reality described by this term in Polish conditions. First, the issues of terminology are to be considered especially connected with the concept of quality of life which is difficult to define. A particularly significant impact on the way of describing the quality of life in science were the concepts of A.K. Sen. In Polish science special attention is paid to the achievements of T. Borys, J. Czapiński and T. Panek. The origins of the Polish studies of quality of life are related to the course of the transition in the political system. They are part of the theoretical and methodological trends occurring in this area in the international science. They adopt holistic approach to the subject of study, that is they express not only economic (objective) but also social and psychological (subjective) aspects.

Keywords: quality, quality of life, standard of living, prosperity, well-being, life satisfaction.

1. Wstęp

Pojęcie jakości silnie związane jest z ekonomią. Ze względu na konteksty, w jakich funkcjonuje, może być uważane za kategorię ściśle ekonomiczną. Kwestia jakości

uchodzi za kluczową dla współczesnej gospodarki nastawionej na zaspokajanie oczekiwań klientów, nieubłaganych „w swoich żądaniach wysokiej jakości wyrobów i usług” [Schermerhorn, jr 2008].

Pojęcie, o którym mowa, przeniknęło do ekonomii z innych nauk społecznych, przede wszystkim z psychologii i socjologii. Sprawia to, iż brakuje jednoznacznej, ogólnie akceptowanej wykładni tego pojęcia. Jednym z istotnych celów niniejszego opracowania jest w tej sytuacji uporządkowanie i usystematyzowanie zagadnień terminologicznych związanych z problematyką jakości życia. Ma to bowiem podstawowe znaczenie dla interpretacji wyników badań dotyczących tej sfery. W artykule m.in. zarysowano teoretyczną podbudowę problematyki jakości życia, ze szczególnym uwzględnieniem punktu widzenia ekonomii, oraz zaprezentowano przykłady kwantyfikowania definicji tego pojęcia, ze szczególnym uwzględnieniem wyników badań krajowych.

Realizując zadanie, autorka posłużyła się przede wszystkim metodą badań literatury źródłowej. Uwzględniając charakter przedmiotu badań, dokonała analizy pozycji należących do wielu dyscyplin nauk społecznych, przede wszystkim, oprócz ekonomii, psychologii i socjologii. Tylko przy tak szeroko zarysowanym kontekście możliwe jest odpowiednie zrozumienie definiowanych w tym artykule pojęć.

2. Geneza pojęcia i definicje jakości życia

Kategoria jakości nieobca była już starożytnym. U Platona dla przykładu występuje termin *poiotes*, oznaczający pewien określony stopień doskonałości rzeczy, przy czym decyduje o tym nie jakieś obiektywne kryterium, ale subiektywne doświadczenie użytkownika, wyrażone w postaci sądu wartościującego [Chełstowska 2006]. Związane jest to przede wszystkim z zaostrzeniem się konkurencji we wszystkich dziedzinach aktywności człowieka, zwłaszcza zaś w dziedzinie szeroko rozumianej wytwórczości. Coraz trudniej na nasyconych rynkach konkurować ilościowymi parametrami produktu (np. ceną), dlatego celem głównym uczestników rynku staje się „satisfakcja klienta”. W warunkach rynków nasyconych jej źródłem przestaje być samo posiadanie czy dostęp do określonych dóbr, ale ich walory użytkowe, trwałość, estetyka wykonania, unikatowość itp. Wszystkie te elementy budują opinię użytkownika o poziomie doskonałości dobra, które on użytkuje, ta zaś przekłada się na jego satysfakcję. Cechy mierzalne tego dobra są łatwo uchwytnie i opisywalne. Tymczasem jakość jawi się jako kategoria nieostra. Nie sposób jej bowiem oderwać od subiektywnych ocen i odczuć tych, którzy owym dobrem się posługują. Dlatego też zdefiniowanie tego pojęcia jest zadaniem szczególnie skomplikowanym.

Jakość w powszechnej intuicji łączy się z wykonawstwem. O wysokiej jakości mówić można wówczas, gdy klient dostrzega cechy, których od danego produktu oczekuje, a jego użytkowanie sprawia mu satysfakcję, skłaniającą go do tego, by ponownie po niego sięgnąć. Innymi słowy, jakość jest to satysfakcjonujący klienta poziom wykonawstwa ze względu na cechy produktu. W takim kierunku zmierzają

definicje jakości formułowane w dokumentach normatywnych. W świetle normy ISO 9000:2006 jakość oznacza stopień, w jakim zbiór inherentnych właściwości danego produktu spełnia oczekiwania użytkownika lub podmiotu dokonującego oceny jakości. W definiowaniu jakości produktu akcent pada zatem na czynniki subiektywne. Już Peter Drucker zwracał uwagę, że „jakość wyrobu lub usługi nie jest czymś, co w nie wkładasz. Jest tym, co z tego dobra lub usługi uzyskuje klient” [za: Kotler 2004]. Bardziej obrazowo myśl tę wyraża formuła, do jakiej w swojej polityce odwołuje się Siemens: „O jakości można mówić wówczas, gdy klienci do nas wracają, a produkty nie” [za: Kotler 2004]. Wracamy więc znów do pojęcia satysfakcji użytkowanego i przez to podlegającego ocenie dobra jako kluczowego kryterium orzekania o poziomie jakości tego dobra.

Satysfakcja jest pojęciem, które w szczególny sposób komponuje się z jakością życia. Pomimo sprzeciwu, jakie zestawienie tego rodzaju początkowo budzi, uznać należy, iż taka koincydencja nie jest bynajmniej pozbawiona sensu. Jedną z najbardziej zbanalizowanych mądrości ludowych głosi bowiem, że „jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz”. Także wolnościowa retoryka silnie eksponuje odpowiedzialność jednostki za własne życie. Niedaleko stąd do myślenia o życiu jako „produkcie” będącym dziełem jednostki działającej w określonych uwarunkowaniach społecznych, ekonomicznych, ekologicznych itp. Tak bardzo specyficzny „produkt” jak życie również można więc ocenić z perspektywy jakości, parametru łączonego do niedawna wyłącznie z ekonomią.

Jakość życia stanowi pojęcie jeszcze bardziej nieostre aniżeli ogólne pojęcie jakości, gdyż jeszcze bardziej uzależnione jest od czynników subiektywnych. Nie sposób odmówić trafności obserwacji, iż „jakość życia jest pojęciem wielowymiarowym, obciążonym emocjonalnie, o charakterze często narzędzia ideologicznego, ewaluatywnym, niemożliwym do jednoznacznego ujęcia, uwikłanym w konteksty polityczne i kulturowe” [Wnuk, Marcinkowski 2012]. Wynika to z faktu, iż jest to pojęcie z pogranicza psychologii, medycyny, pedagogiki, socjologii czy ekonomii [Sompolska-Rzechuła 2013].

W definiowaniu jakości życia rezygnuje się zatem ze zwartych lapidarnych formuł definicyjnych, lecz stosuje się podejście opisowe. Zdaniem Marii Kusterki jakość życia jest kategorią bardzo złożoną, obejmującą różnorodne czynniki wzięte z różnych sfer aktywności czy doświadczenia jednostki, takie np. jak bogactwo, zdrowie i samopoczucie, szeroko rozumiane bezpieczeństwo, dostęp do dóbr różnego rodzaju (materialnych, duchowych, symbolicznych) itp. [Kusterka 2003]. Każdy z wymienionych czynników ma swój wymiar obiektywny, realny czy też „materialny”, ale zarazem opisywany jest w kategoriach subiektywnych. Ma więc w istocie taki kształt, jaki odbija się w świadomości jednostki czy zbiorowości, zależnie od perspektywy oglądu, jaka zostanie przyjęta. W subiektywnym odczuciu tworzą się też połączenia między tymi oderwanymi elementami, ujawnia się ich sieciowa struktura oraz wzajemne zależności i uwarunkowania. Jakość życia w wymiarze obiektywnym określa się mianem warunków życia, podczas gdy w wymiarze subiektywnym – mianem

zadowolenia, satysfakcji życiowej [Kusterka-Jefmańska 2010]. Pojęcie jakości życia zaliczyć więc należy do pojęć afirmatywnych, nasuwających skojarzenia z dobrobytem czy szerzej – z dobrostanem.

Pojęcie to wprowadził do naukowego obiegu Martin E.P. Seligman, amerykański psycholog, twórca kierunku określanego mianem psychologii pozytywnej. Poddawszy krytyce dotychczasowe kierunki zainteresowań psychologii, której zarzucił zawężenie pola badawczego do problematyki zaburzeń psychicznych, zwrócił uwagę, na „równie ważną potrzebę wywoływania stanów, które sprawiają, że chce się żyć” [Seligman 2005]. Seligman nie tyle więc wkraczał na nietknięte przez naukę obszary, ile przesuwał akcenty, przebudowywał priorytety. Problematyka osiągania przez człowieka dobrostanu psychicznego podejmowana była wcześniej przez tzw. teorie szczęścia [Czapiński 2004]¹.

Do niedawna wszakże rozważania dotyczące szczęścia i jego źródeł były poza horyzontem zainteresowania ekonomistów. Ale i oni w końcu, podążając za filozofami, psychologami i socjologami, zaczęli zastanawiać się, w jakim stopniu źródłem dobrostanu człowieka jest posiadanie dóbr materialnych lub dostęp do nich, a także czy – i w jakim stopniu – pieniądze czynią człowieka szczęśliwym. Wskutek tej swoistej fuzji ekonomii i psychologii oraz socjologii w polu zainteresowań nauki pojawiły się wzajemne relacje między dążeniami człowieka do bogactwa i do szczęścia [Sompolska-Rzechuła 2013]. Podważona została cała wcześniejsza tradycja filozoficzna, która traktowała kategorie „być” i „mieć” jako rozbieżne, nie zaś jako zbieżne i komplementarne. Pojęcie jakości życia stanowi rezultat tej swoistej syntezy.

Jakość życia w powyższym rozumieniu ma zatem dwa aspekty: ekonomiczny i społeczny. Odrębność tych kategorii skłania niektórych badaczy do odróżniania pojęcia jakości życia od pojęcia poziomu życia. Należy do nich między innymi fiński socjolog Erik Allardt. W świetle jego koncepcji dobrobyt społeczny składa się z trzech sfer ludzkich potrzeb: posiadanie (*to have*), uczucie (*to love*) oraz istnienie (*to be*) [za: Dąbrowa 2011]. Na moralny i aksjologiczny aspekt dobrobytu społecznego wskazywał w swoim nauczaniu papież Jan Paweł II, gdy mówił: „Pragnienie, by żyć lepiej, nie jest niczym złym, ale błędem jest styl życia, który wyżej stawia dążenie do tego, by mieć, aniżeli być, i chce więcej mieć nie po to, aby bardziej być, lecz by doznać w życiu najwięcej przyjemności” [Jan Paweł II 1991].

T. Panek, który także podjął próbę zdefiniowania obu powyższych pojęć, zauważył, iż o ile poziom życia względnie łatwo można oszacować za pomocą zobiektywizowanych wskaźników, o tyle trudno o to w przypadku satysfakcji. Ta wymaga podejścia zindywidualizowanego, konceptualizacji [Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego 2011]. W definiowaniu jakości życia wyraźnie więc pojawiają się dwa

---

¹ W. Tatkiewicz wyodrębnił dwa nurty refleksji filozoficznej na temat szczęścia: 1) eudajmونیstyczny (o charakterze normatywnym, zmierzający do wypracowania ogólnego modelu szczęścia); 2) hedonistyczny (odnoszący się do poszczególnych dziedzin życia, postulujący „korzystanie z życia”, aby osiągnąć dobrostan psychiczny). J. Czapiński zalicza koncepcję Seligmana do pierwszego z nich.

poziomy: ekonomiczny – poziom życia i psychologiczno-socjologiczny – jakość życia. Między tymi poziomami zachodzą wszakże relacje współzależności i przenikania [Borys, Knippschild 2012]².

Rozwiązanie problemów związanych ze zdefiniowaniem jakości życia uzależnione są, zdaniem Tadeusza Borysa, od rozstrzygnięcia zagadnień kryterialnych. Wskazuje on następujące wyznaczniki, jakie należy uwzględnić przy formułowaniu rozważanego pojęcia [Borys 2008]:

- kryterium wartościowania (oceny) jakości życia,
- kryterium zakresu i liczby aspektów jakości życia,
- kryterium obiektywności pomiaru jakości życia,
- kryterium liczby obiektów, których dotyczy jakość życia,
- kryterium bezpośredniości powiązania badań z rzeczywistością jakością życia,
- kryterium zrównoważenia aspektów jakości życia,
- kryterium ujawniania w jakości życia systemu wartości (kryterium aksjologiczne).

Dopiero uwzględnienie tych wszystkich kryteriów pozwoli, zdaniem cytowanego autora, w sposób wyczerpujący nie tyle zdefiniować, ile opisać fenomen jakości życia. Ekonomiczna perspektywa oglądu i badań jakości życia, która została przyjęta w niniejszym opracowaniu, wymaga, aby ujmować ją jako funkcję poziomu życia, swoisty emocjonalny wykładnik ekonomicznych warunków bytu człowieka, zaspokojenia jego, by raz jeszcze odwołać się do terminologii Allardta, potrzeby posiadania. Stanowi to przesłankę, aby odnieść się do niej w kategoriach emocjonalnych i komparatywnych. Ujęcie ekonomiczne problematyki jakości życia jest zatem jednym z możliwych ujęć, mającym jednak tylko charakter parcyjny. Pełny jej obraz uzyskać można tylko przy podejściu holistycznym, wielowymiarowym i interdyscyplinarnym [Sompolska-Rzechuła 2013]. Z uwagi wszakże na cel niniejszego opracowania skupimy się na ekonomicznych aspektach jakości życia.

Pojęcie to w wymiarze ekonomicznym interferuje z koncepcją ekonomii dobrobytu. Genezy tej ostatniej upatruje się w utylitarystyce Johna Stuarta Millera, a za jej podstawę uznaje się w literaturze grupę teorii, jakie wyłoniły się na przełomie XIX i XX wieku, „w których zasadniczym elementem jest ustalenie zasad optymalnego podziału wytworzonego produktu zarówno z indywidualnego, jak i ogólnego (społecznego) punktu widzenia” [za: Sompolska-Rzechuła 2013]³. Chodzi przede wszystkim o dwa nurty:

- neoklasycyzną ekonomię Alfreda Marshalla i Arthura Pigou.
- szkołę lozańską, rozwijaną głównie przez Vilfreda Pareta i Enrica Barone’a [Włudyka 2012].

---

² Podział jakości życia na jakość obiektywną i subiektywną nie jest bynajmniej wyczerpujący, a odwołujemy się do niego przede wszystkim ze względu na podjętą problematykę. W nauce występują również inne podziały jakości życia.

³ Na temat charakteru ekonomii dobrobytu patrz także m.in.: [Czarny 2011, s. 3-17; Kot 2012, s. 24-29; Sompolska-Rzechuła 2013b, s. 26-28; Czaja, Becla, Zagóra-Jonszta 2012, s. 61-72].

Zwolennicy ekonomii dobrobytu głosili, iż mechanizm rynkowy nie jest zdolny zapewnić adekwatnej do potrzeb społecznych podaży usług publicznych w obszarze edukacji, ochrony zdrowia, transportu publicznego itp., w związku z czym obowiązek ten powinno przyjąć na siebie państwo. Nowym podejściem w dziedzinie ekonomii dobrobytu i ekonomicznego postrzegania jakości życia były koncepcje Amartyi K. Sena. O jakości życia, jego zdaniem, w wysokim stopniu decydują sami ludzie, o ile dane jest im działać w warunkach wolności społeczno-politycznych (podmiotowość jednostki i demokracja) i ekonomicznych (wolny rynek) oraz przy dostępie do sprawnie funkcjonującego systemu zabezpieczeń społecznych [Lissowski 2005].

Przyjmując powyższe założenia oraz dokonując krytyki utylitaryzmu, Sen zaproponował nowe, bazujące na ekonomii dobrobytu, podejście do jakości życia, która wedle niego zawiera się „w bytowaniu, a nie w posiadaniu dóbr”, a podstawą jej oceny jest możliwość korzystania przez człowieka z dóbr materialnych, ale nie w celu ich posiadania, ale godnego, jak to określał, „funkcjonowania” [za: Sompolska-Rzechuła 2013a]. Ekonomiczny wymiar jakości życia wyznacza więc dostępność dóbr materialnych, niezbędnych człowiekowi do godnego życia, co z kolei konstytuuje jej wymiar psychologiczny i socjologiczny. Sam jednak dostęp do dóbr, potocznie kojarzony z bogactwem, nie zapewnia w świetle koncepcji Sena poczucia pełni życiowej, dobrostanu, czego empirycznie dowiódł Richard Easterlin [za: Czapiński 2012; Więckowski 2011]⁴. W sposób oczywisty wynika stąd dyrektywa metodologiczna, iż w badaniach jakości życia nie wolno ograniczać się do jego wymiaru ekonomicznego, do poziomu społecznego bogactwa, mierzonego dostępnością ludzi do dóbr materialnych, będącego wynikiem ich indywidualnej zapobiegliwości bądź sprawności sfery usług publicznych, czyli zdolności państwa do „uszcześliwiania” własnych obywateli. Może to prowadzić do fałszywych ustaleń, iż skoro poziom bogactwa materialnego rośnie, to i poziom szczęścia również.

W ekonomicznym podejściu do jakości życia wykorzystuje się wskaźniki, indeksy, stopy i tym podobne miary poziomu zaspokojenia materialnych potrzeb społecznych, które konstruowane są w ramach teorii ekonomicznych. Wykorzystuje się w tym celu różnorodne narzędzia statystyczne, służące zarówno analizie, jak i obrazowaniu bogactwa społeczeństw. Ujęcie ekonomiczne oznacza nacisk na obiektywny wymiar jakości życia, co de facto oznacza koncentrację na badaniu poziomu życia, na który składają się warunki, w jakich ludzie powinni doświadczać zadowolenia i czuć się szczęśliwymi. Czynniki te to poziom życia i rozwoju społecznego (niegdyś wskaźnikowany jedynie przez PKB *per capita*) [Górnik-Durose (red.) 2013]. W psychologicznych czy socjologicznych ujęciach problematyki jakości życia sięga się nie tylko po parametry

---

⁴ Jest on autorem tzw. paradoksu Easterlina. Jego istotą jest, jak ujął to J. Czapiński, to, „że o ile ludzie (społeczeństwa) zamożniejsi (zamożniejsze) są szczęśliwsi (szczęśliwsze), o tyle wzrost dochodów ludzi i społeczeństw nie zwiększa wcale ich poczucia szczęścia”. Oznacza to, jak z kolei stwierdził Paweł Więckowski, że „wzrost gospodarczy w skali kraju powoduje przyrost średniego zadowolenia z życia w społeczeństwie tylko do pewnego momentu, powyżej którego dalszy wzrost PKB traci na niego wpływ”.

właściwe dla tych dziedzin, ale również po typowe dla nich narzędzia badawcze, takie jak ankieta, sondaż, wywiad fokusowy [Ostasiewicz (red.) 2004]. Synteza obu powyżej wskazanych perspektyw wyznacza holistyczne podejście do badań jakości życia, skutkuje nową postawą metodologiczną w odniesieniu do badania rozważanej kwestii [Daszykowska 2010]. Narzędziowym zapleczem badań jakości życia jest w konsekwencji kombinacja metod charakterystycznych dla nauk ekonomicznych, np. różnego rodzaju analizy wskaźnikowe, obrazujące poziom zaspokajania materialnych potrzeb społeczeństwa, oraz wspominanych już metod właściwych naukom społecznym, zwłaszcza psychologii i socjologii, za pomocą których dokonuje się konceptualizacji jakości życia jako wykładnika poczucia szczęścia wynikającego z poczucia godnego funkcjonowania w życiu.

Poziom życia, stanowiący ekonomiczny wymiar jego jakości, ustala się w toku analiz bazujących przede wszystkim na danych wytwarzanych przez statystykę publiczną, tj. Eurostat i Główny Urząd Statystyczny, ale także inne instytucje publiczne [Słaby 2004]. Wyznacza się w ten sposób, rozumiany jako „użyteczność dochodu”, dobrobyt ekonomiczny, wyrażający „relacje między ekonomią a społecznością, między aktywnością produkującą bogactwo i jego wykorzystaniem” [Sompolska-Rzechuła 2013b]. W pojęciu dobrobytu ekonomicznego wykorzystuje się koncepcję wyboru społecznego Sena, traktowaną jako wartość etyczną, odzwierciedlającą interesy całej społeczności.

3. Pomiar jakości życia

Wpływ poziomu życia na poczucie szczęścia, dobrostanu, bada się za pomocą danych pochodzących z ankiet, sondaży, wywiadów, skonstruowanych w sposób zapewniający komparatywne podejście respondentów, dzięki czemu możliwe jest znalezienie funkcji „oceniającej dochód”. Zabiegi powyższe nie są wystarczające do adekwatnego oszacowania jakości życia. Dlatego stosuje się w tym zakresie różnorodne mierniki – indeks warunków życia (*Living Conditions Index*), indeks jakości życia (*Quality of Life*), wskaźnik rozwoju społecznego (*Human Development Index*) [Sompolska-Rzechuła 2013b].

W Polsce pierwsze badania jakości życia, wykorzystujące powyżej zarysowane trendy metodologiczne, przeprowadzono w ostatniej dekadzie ub. wieku. Objęły one siedem sondaży jakości życia przeprowadzonych w latach 1991-1997, określonych wspólnym mianem Polski Generalny Sondaż Jakości Życia (dalej: PGSJŻ) [Czapiński 1998]. Po kilkuletniej przerwie kolejny sondaż przeprowadzony został w 2002 roku. Objął on 3007 gospodarstw domowych. W latach 1997 i 2001 GUS przeprowadził dwa badania, które objęły ok. 18 tys. gospodarstw domowych i dotyczyły zarówno sytuacji materialnej, jak i wybranych niematerialnych aspektów życia [Sompolska-Rzechuła 2013b]. Cele przeprowadzonych badań koncentrowały się na związkach i relacjach materialnych warunków życia Polaków z poziomem ich dobrostanu [Czapiński 2012].

Powyższe przedsięwzięcia stanowiły swoiste pole doświadczalne, na którym testowano przydatność różnych technik pomiaru w badaniach jakości życia w Polsce oraz trafność przyjętej metodologii. Sposobnością do jej doskonalenia był kolejny, realizowany do chwili obecnej pod auspicjami Rady Monitoringu Społecznego przez J. Czapińskiego i T. Panka, projekt określany jako *Diagnoza społeczna* [Sompolska-Rzechuła 2013b]. Łączy on wymiar ekonomiczny i psychologiczno-społeczny jakości życia Polaków⁵. Różnice między kolejnymi badaniami dotyczą próby badawczej oraz zakresu badanych wskaźników. Mają one wartość diagnostyczną, a ze względu na swój zasięg mogą stanowić punkt odniesienia do programowania rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Coraz szerszy jest zasięg regionalnych projektów badawczych, podejmowanych w związku z konstruowaniem regionalnych strategii zrównoważonego rozwoju⁶. Prowadzone są one według identycznych jak powyżej zarysowane zasad, wywiedzionych z także wcześniej scharakteryzowanych podstaw teoretycznych. Zwrócić w tym kontekście należy uwagę zwłaszcza na zrealizowany przez zespół Tadeusza Borysa projekt „W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej”, zawierający przegląd doświadczeń w zakresie pomiaru jakości życia polskich i zagranicznych samorządów, ukierunkowany zwłaszcza na identyfikowanie i opis relacji między nimi oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy wskaźniki zrównoważonego rozwoju są również wskaźnikami jakości życia [Borys, Rogala (red.) 2008]. Celem tego rodzaju badań jest ocena warunków życia gospodarstw domowych i jakości życia jego mieszkańców, szczególnie zaś uzyskanie opinii mieszkańców o poziomie dochodu, dostępności do podstawowych dóbr i usług, a także oceny jakości i dostępności infrastruktury, form spędzania czasu wolnego, postaw społecznych oraz stanu zdrowia. Na tej podstawie zatem wskazać można na dwie główne funkcje badań jakości życia: diagnostyczną i prognostyczną. Dostarczają one wiedzy o tym, w jaki sposób rozwój gospodarczy wpływa na dobrostan społeczny, co pozwala bardziej świadomie, a przez to bardziej skutecznie planować cele rozwojowe.

4. Zakończenie

Zdefiniowanie pojęcia jakości życia, jak wykazała przeprowadzona w niniejszym artykule analiza, to zadanie, jak na wstępie zakładano, skomplikowane. Źródłem trudności jest to, iż łączy ono w sobie słabo do siebie przystające treści ekonomiczne (jakość produktu) oraz społeczne i psychologiczne (życie jako produkt oceniany w kategoriach ekonomicznych), a także przeciwstawne wymiary: obiektywny (poziom życia, opisywany za pomocą parametrów ekonomicznych) i subiektywny (jakość życia jako funkcja satysfakcji z życia jako produktu). W ujęciach teore-

---

⁵ Do tej pory ukazały się raporty w latach 2000, 2003, 2005, 2007, 2009, 2010-2013. W każdej kolejnej edycji autorzy badań szczegółowo charakteryzują ich metodologię.

⁶ Szerzej na ten temat patrz: [Borys 2001; Kusterka-Jefmańska 2010, s. 115-123].

tycznych ugruntowana jest tendencja do integrowania obu wymiarów, co oznacza konieczność wyznaczenia *iunctim* między dobrobytem materialnym i dobrostanem psychicznym, między posiadaniem, jako kategorią ekonomiczną, a szczęściem jako kategorią psychologiczną.

Tendencja, o której mowa, znajduje też przełożenie na metodologię badań jakości życia. W badaniach tych zarysowało się jako dominujące podejście holistyczne, tj. ujmowanie w jednym badaniu aspektów ekonomicznych oraz społecznych i psychologicznych tego, co obiektywne (parametryczne), z tym, co subiektywne (nieparametryczne). Badacze sięgają w tym zakresie po różne mierniki, między innymi indeks jakości życia.

Rozwój polskich badań jakości życia ściśle związany jest z trwaniem polskiej transformacji. Ich początki sięgają ostatniej dekady ub. wieku (PGSJŻ), a nacisk w nich położony był na ekonomiczny wymiar jakości życia. Pewna zmiana perspektywy badawczej wiąże się z projektem Diagnoza Społeczna, w którym akcent został przesunięty na zagadnienie dobrostanu. Badania jakości życia na potrzeby polityk rozwoju regionalnego i lokalnego, podejmowane pod kątem paradygmatu zrównoważonego rozwoju, realizowane były między innymi przez zespół T. Borysa. Charakterystyczne dla nich jest ujęcie wskaźnikowe jakości życia, a więc nastawione na obiektywizację jego opisu. Generalnie polskie badania jakości życia na żadnym z etapów swojego dotychczasowego rozwoju nie ograniczały się wyłącznie do obszaru poddającego się wskaźnikowaniu, lecz uwzględniały także składające się na treść pojęcia jakości życia kwestie społeczne i psychologiczne.

Literatura

- Borys T., 2001, *Planowanie ekorozwoju na poziomie regionalnym i lokalnym*, „Ekonomia i Środowisko”, nr 2.
- Borys T., 2008, *Propozycja siedmiu typologii jakości życia*, „Gospodarka a Środowisko”, nr 22.
- Borys T., Knippschild R., 2012, *Raport z badań „Desk Research”: „Jakość życia w obszarze przygranicznym – wzmocnienie ponadgranicznych przepływów dla wspólnego zrównoważonego rozwoju i planowania regionalnego”*, Jelenia Góra – Drezno.
- Borys T., Rogala P. (red.), 2008, *Jakość życia na poziomie lokalnym – ujęcie wskaźnikowe*, Warszawa. Chełstowska Z., 2006, *Filozofia jakości*, „Meritum”, nr 2.
- Czaja S., Becla A., Zagóra-Jonszta U. (red.), 2012, *Wybrane wyzwania współczesnej teorii ekonomii a ewolucja makromierników rozwoju gospodarczego, dobrobytu społecznego i jakości życia*, Studia Ekonomiczne – Zeszyty Naukowe Wydziałowe UE w Katowicach nr 101, Katowice.
- Czapiński J., 1997, *Niewdzięczne społeczeństwo*, „Wiedza i Życie”, nr 8.
- Czapiński J., 2005, *Psychologiczne teorie szczęścia*, [w:] J. Czapiński (red.), *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Czapiński J., 2012, *Ekonomia szczęścia i psychologia bogactwa*, „Nauka”, nr 1.
- Czapiński J., Panek T. (red.), 2008, *Diagnoza społeczna 2007*, www.diagnoza.com (7.03.2014).
- Czapiński J., Panek T. (red.), 2013, *Diagnoza społeczna 2013*, www.diagnoza.com (7.03.2014).
- Czarny B., 2011, *Spory o naturę ekonomii dobrobytu we współczesnej metodologii ekonomii*, „Ekonomia”, nr 27.

- Daszykowska J., 2010, *Jakość życia dziecka w perspektywie pedagogicznej*, [w:] *Jakość życia i jakość szkoły. Wprowadzenie w zagadnienia jakości i efektywności pracy szkoły*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
- Dąbrowa M., 2011, *Badanie poziomu życia – metodologia konstrukcji wybranych wskaźników*, Zeszyty Naukowe MSWE w Tarnowie, nr 1.
- Górnik-Durose M. (red.), 2013, [Wprowadzenie do:] „Chowanna”. *W poszukiwaniu wyznaczników jakości życia*, t. 1 (40), Wydawnictwo UŚ, Katowice.
- Jan Paweł II, 1991, *Encyklika „Centesimus annus”*, Rzym.
- Kot S.M., 2012, *Ku stochastycznemu paradygmatowi ekonomii dobrobytu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Kotler Ph., 2004, *Marketing do A do Z*, PWE, Warszawa.
- Kusterka M., 2003, *Jakość życia w aspekcie wybranych wskaźników ekorozwoju*, [w:] J. Tomczyk-Tołkacz (red), *Jakość życia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii*, Jelenia Góra.
- Kusterka-Jefmańska M., 2010, *Wysoka jakość życia jako cel nadrzędny lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju*, Zarządzanie Publiczne, nr 4.
- Lissowski G., 2005, *Fundamentalny wkład Amartyi K. Sena do teorii wyboru społecznego*, „Decyzje”, nr 3.
- Ostasiewicz W. (red.), 2004, *Statystyka i ryzyko. Ocena analiza jakości życia*, Wrocław.
- Panek T., 2007, *Statystyka społeczna*, Warszawa.
- PN-EN ISO 9000:2006, 2006, *Systemy zarządzania jakością. Podstawy i terminologia*, Warszawa.
- Schermerhorn J., jr, 2008, *Zarządzanie*, Warszawa.
- Seligman M.P., 2005, *Prawdziwe szczęście. Psychologia pozytywna a urzeczywistnienie naszych możliwości trwałego spełnienia*, Poznań.
- Słaby T., 2004, *Nowe ujęcie badań społecznych*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 1.
- Solek A., 2011, *Ekonomia behawioralna a ekonomia neoklasyczna*, Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Kraków.
- Sompolska-Rzechuła A., 2013a, *Jakość życia jako kategoria ekonomiczna*, Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis, Oeconomica 301 (71).
- Sompolska-Rzechuła A., 2013b, *Pomiar i ocena jakości życia*, Wiadomości Statystyczne, nr 8.
- Tatarkiewicz W., 1962, *O szczęściu*, PWN, Warszawa.
- Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, 2011, *Ocena warunków i jakości życia mieszkańców województwa pomorskiego i ich postrzeganie przyszłości*, ww.midwig.pomorskie.eu/282.html (15.04.2014).
- Więckowski P., 2011, *Naukowy hedonizm jako podstawa krytycznej oceny przemian społecznych – ekonomia szczęścia Richarda Layarda, Marka Anielskiego i Richarda Easterlina*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym”, nr 1.
- Włudyka T., 2012, *Historia*, [w:] T. Włudyka, M. Smaga (red.), *Instytucje gospodarki rynkowej*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Wnuk M., Marcinkowski J.T., 2012, *Jakość życia jako pojęcie pluralistyczne o charakterze interdyscyplinarnym*, „Problemy Higieniczno-Epidemiologiczne”, nr 1.